

Govor predsednika Vlade RS Janeza Janše
na državni slovesnosti ob dnevu Rudolfa Maistra, Maribor, 25.11.2005
(velja govorjena beseda)

Spoštovani,

ko smo v Sloveniji leta 1991 določali državne praznike, se je na nekaj pomembnih zgodovinskih mejnikov pozabilo. Pozabilo se je, da smo se morali ohraniti in zavarovati že zdavnaj, da smo v času naše generacije lahko dobili svojo samostojno državo, ki jo je mednarodna skupnost priznala. Brez stoletne tradicije ohranjanja narodne identitete in brez dolge tradicije poskusov ustanovitve omejene ali čisto odkrite državnosti, bi nas tudi danes ne bilo. Eden takih poizkusov je bila utrditev severne in severovzhodne meje, brez katere bi izgubili Štajersko in Koroško in brez njiju bi najbrž tudi Prekmurje ne pripadlo matičnemu narodu, saj bi se ne moglo pripeti na strnjeno ozemlje. Zato je Maistovo dejanje pravzaprav ohranitev Slovenije in posledično predstavlja trdno osnovo, iz katere je lahko zrasla slovenska država. Zato je bilo treba Maistra in njegovo zavarovanje Štajerske in Koroške povzdigniti v državni praznik. To je bil naš dolg do tega izjemnega zgodovinskega mejnika, ki je pomembno utemeljil Slovenijo.

Pomembno pa je tudi, da se v državne proslave povzdignejo dogodki, ki nimajo svojega izvora samo v Ljubljani, pač pa tudi v drugih delih Slovenije, saj niso nič manj pomembni za ohranitev Slovencev. Zato smo zdaj poplačali dolg Primorski za njeno izjemno zvestobo slovenstvu z državnim praznikom, kakor bomo drugo leto to storili tudi s Prekmurjem. Pomembno je, da se končno zavemo, da je Slovenija kljub svoji geografski majhnosti velika in različna celota, ki je v zgodovini mnogokrat razdeljena doživljala različno usodo. Pa vendar je že dolgo hotela biti tako skupaj, kakor končno je zdaj. To željo po skupni enotnosti smo morali zapisati med državne praznike, da bomo tudi prihodnje generacije spominjali, kako smo nastali, se združevali in ohranili. In, ko gre za Štajersko in Koroško, kdo je bil tisti, ki nam je to s svojim pogumom in ravnanji omogočil.

Rudolf Maister je ena tistih osebnosti v slovenski zgodovini, katerih življenje in delo sta neločljivo povezana s procesom narodnopolitične emancipacije slovenskega naroda. Na prizorišče je stopil v času, ko se je slovenski narod soočal z negotovo usodo. Po stoletjih bivanja v mnogonarodnem okviru habsburške monarhije se je namreč znašel najprej sredi viharja prve svetovne vojne, nato pa se je po njenem koncu moral spopasti s pritiski velesil, ki so mali slovenski narod želele ozemeljsko osiromašiti. Poleg tega se je takratni slovenski politični vrh ob prehodu v jugoslovanski državni okvir moral soočiti z unitarističnimi pritiski beograjske elite. Političnim težavam so se pridružile še težke poveljne socialne razmere, ki so dodatno otežile slovenski vsakdan.

V teh razmerah se je pokazalo, da vsi slovenski državniki niso kos zahtevnosti naloge. To je bilo očitno zlasti pri vprašanju razmejitve slovenskega etničnega prostora v novi evropski ureditvi. A bili so med slovenskimi voditelji tudi takšni, ki so se bili sposobni soočiti z izzivi. Voditelji, ki so imeli vizijo, kako naj se slovenski narod ohrani in razvije svoje potenciale kljub neprijaznemu mednarodnemu okolju. Takšen voditelj je bil Rudolf Maister. Vojak in pesnik. Kljub težkim razmeram je dokazal, da Slovenci v ključnih trenutkih znamo črpati iz lastne notranje moči in volje, se postaviti za svoj prav ter ubraniti svojo pot v zgodovini. Z bliskovito in odločno akcijo je rešil Maribor in takratno Spodnjo Štajersko ohranil v slovenski

posesti. Trajno slovensko hotenje po svobodnem in celostnem narodnem razvoju je uresničil z energičnim vojaškim nastopom v prelomnih novembrskih dneh leta 1918.

Narodni svet za Štajersko je v tem delu naše domovine že od konca septembra 1918 začel ustanavljati svoje krajevne odbore, zlasti po mestih in trgih z nemško upravo. Hkrati so bile organizirane tudi narodne straže, po dokončnem razpadu Avstro–Ogrske in ustanovitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 pa je tudi vojaška oblast prešla v slovenske roke. Avtoritete Narodnega sveta, ki je postavil novo slovensko oblast, prevzel pošto in železnico, nadzoroval vso oskrbo na slovenskem Štajerskem, s 1. novembrom 1918 niso več ogrožali ostanki prejšnje državne oblasti. Tega dne se je namreč major Rudolf Maister, poveljnik 26. črnovojniškega okrožja v Mariboru, razglasil za vojaškega poveljnika Države SHS v tem mestu. Istega dne mu je Narodni svet na njegovo zahtevo še formalno podelil poveljniški položaj in generalski čin, s čimer je dobil politično podporo.

Slovenska osvobodilna volja je delovala z roko v roki. General Maister je ukrepal hitro in še 1. novembra na osnovi svojega osebne poziva slovenskim vojakom sestavil dve vojaški enoti, ki sta šteli približno 160 vojakov. Z njima je zasedel večino vojašnic in nekaj strateških točk v mestu. Obenem je ukazal odhod vseh tujih častnikov in vojakov do 3. novembra; ta dan je Maribor zapustilo več sto nemških častnikov in vojakov. Nekaj dni kasneje so slovenske vojaške enote na Štajerskem povezali v Štajersko obmejno poveljstvo, ki ga je vodil general Maister.

Pri utrjevanju slovenske oblasti na Štajerskem je bil ključnega pomena Maistrov mobilizacijski poziv 9. novembra. Na osnovi poziva je bil 21. novembra ustanovljen prvi Mariborski polk s tremi bataljoni, dopolnilnim bataljonom in posebnimi enotami s skupaj 70 častniki in 2000 vojaki. To je bila močna in pomembna slovenska vojaška formacija, ki je 23. novembra 1918 odigrala odločilno zgodovinsko vlogo. Tega dne so enote Mariborskega polka, skupaj z enotami Celjskega pehotnega polka, ki je tedaj štel okoli 1000 mož, v dobro pripravljene akciji pod vodstvom generala Maistra razorožile in razpusstile oboroženo mestno stražo Marburger Schutzwehr, ki je bila pod poveljstvom nemško usmerjenega mestnega sveta in je štela 1500 mož. Od tedaj slovenska oblast v Mariboru in okolici ni bila več resno ogrožena.

Od 23. novembra 1918 je imel general Maister svoje vojaške moči na razpolago za druge pomembne operacije, saj tedaj še ni bila določena severna meja nove države. Maister je začel vojaško prodirati na slovensko narodno mejno območje na Štajerskem in ga zasedel do Radgone, Šentilja in Kozjaka. Že pred tem je njegovo vojaštvo na slovenskem Koroškem zasedlo Mežiško dolino do Dravograda. Zasedba tega dela slovenskega narodnega mejnega območja na Koroškem in Štajerskem je bila izvršeno dejstvo, ki je prestalo tudi preizkus pariške mirovne konference in njeno določitev novega evropskega političnega zemljevida po končani prvi svetovni vojni.

Predlog za plebiscit, ki ga je za določitev državne meje na Štajerskem, podobno kot je bilo sklenjeno za Koroško, zahtevala Avstrija, ni bil sprejet. Vrhovni svet mirovne konference je sklenil, da je na tem območju Mura meja med Avstrijo in novo, 1. decembra 1918 oblikovano Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Hkrati je odločil, da Radgona pripade Avstriji, Maribor pa jugoslovanski državi. Tako je bil z mirovno pogodbo, ki jo je antanta 10. septembra 1919 v Saint–Germainu sklenila z Avstrijo, skoraj v celoti določen še danes veljaven del naše državne meje, ki jo je utemeljila narodno uveljavljena volja generala Maistra in njegovih vojaških enot.

Muhavosti zgodovine takrat ni bilo zadoščeno. Preprečeni pa so bili tudi drugi poskusi, da bi se spremenil njen tok. V Mariboru se je namreč konec novembra 1918 razvilo močnejše stavkovno gibanje nemškega osebja železnic, pošte in sodnih nameščencev. Gibanje je ob nekaterih socialnoekonomskih zahtevah podpiralo nemške težnje po slovenskem ozemlju in je bilo predvsem politično. Ob podpori generala Maistra ga je slovenska oblast v začetku decembra onemogočila. Po zgodovinskih spremembah, ki jim je na Štajerskem odločilni pečat dal general Maister, je nato lahko Slovence iz Maribora in slovenske Štajerske upravičeno zajel samozavesten narodni ponos.

Maistrova narodna volja in volja slovenskega vojaštva ter vseh tedanjih slovenskih mož in žena, ki je temeljila v jasni in dejavni odločenosti doseči spoštovanje našega narodnostnega obstoja, je pomemben zgodovinski temelj naše narodne samozavesti. Ko premišljujemo o njej, nam razkriva moč zavedanja samega sebe, ki je vodila Maistra in njegove soborce. Bili so dovolj odločni, da so kljub izkušnji vélike vojne oziroma po »letih strahote«, kot je prvi svetovni spopad označil Ivan Cankar, hitro in učinkovito ukrepali na osnovi svoje narodne zavezanosti in spoznanja o daljnosežnosti tedanjega trenutka za narodovo življenjsko perspektivo. Slovenke in Slovenci že skoraj devet desetletij uživamo tudi sadove njihovega poguma. Od leta 1991 kot državljanke in državljani samostojne Republike Slovenije.

Maistrovo dejanje je bilo dejanje razsodnega in v prihodnost zazrtega človeka s srcem bojevnika, ki se bori za pravično stvar. V tem delu Slovenije je njegov pogum dajal zgled Šarhu in sobojevnikom v Pohorskem bataljonu, ko so se uprli tuji okupaciji v času druge svetovne vojne. Bil je zgled branilcem Pekar maja 1991 ter slovenskim teritorialcem in policistom, ki so se na slovenskem Štajerskem in Koroškem še posebej pogumno zoperstavili agresorski JLA v vojni za Slovenijo. Tudi danes velik del poklicnega sestava slovenske vojske prihaja iz tega dela Slovenije, ki je pozitivno zaznamovan z Maistrovo vojaško tradicijo.

Dejanje, kateremu posvečamo današnji državni praznik, je bilo pogumno dejanje posameznikov in naroda v času, ki je bil v takratni Evropi čas delitev in razmejitev. Viharna noč po letih težke vojne preizkušnje. Noč, v kateri so se premikali mejniki, pokopavali stari okovi, pa tudi lepi spomini, postavljali temelji nove enotnosti in novih povezav.

Danes prvič praznujemo Maistrov dan kot državni praznik v času, ko je Slovenija kot samostojna država in članica EU po več kot 80 letih burne zgodovine pred vrati dobre prihodnosti. Zavarovali smo jo s povezavami v EU in NATO. Dosedanji razvoj nam je zagotovil dovolj dobro podlago, da se brez zategovanja pasu lahko soočimo z izzivi reform, ki jih načrtuje ali že izvaja praktično celotna Evropa. Zato, da bomo lahko povečali gospodarsko rast in zaposlenost ter na tej stvarni podlagi povečali blaginjo za vse. Da bomo lahko izkoristili pozitivne učinke globalizacije ter se zavarovali pred negativnimi. Tudi za izboljšanje našega gospodarskega in socialnega okolja sta potrebna pogum in večja enotnost. Tako kot so cagavost ljubljanske politike in pretirane delitve škodovala v maistrovih časih, tako nam lahko škodujejo tudi zdaj. Nasprotovati razumnim spremembam v svetu, ki se vsak dan hitreje spreminja, pomeni pristati na slabo prihodnost, povečano brezposelnost in gospodarsko nazadovanje. Slovenija si tega ne zasluži. Dovolj nas je, dovolj znamo in zmoremo, da lahko prav in pravočasno, kot je to leta 1918 zmagel Rudolf Maister, preberemo znamenja časa na našem in evropskem nebu ter naredimo vse, kar je v naši moči, da priložnosti ne bodo ostale neizkoriščene.

Spoštovani sodržavljeni in sodržavljanke, Slovenke in Slovenci, iskrene čestitke ob državnem prazniku, dnevu Rudolfa Maistra. Njegova zgodovinska dediščina je ubranjena severovzhodna meja. Njegova duhovna dediščina pa so tudi ljubezen do domovine, znanje, pogum in pesem. Ohranimo vse to tudi prihodnjim rodovom.